

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Γ. Α. Μέγα, *Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας*, Ἀθῆναι, 1957.

Ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Λαογραφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ ἐπιτίμου διευθυντοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας κ. Γ. Α. Μέγα ἐξεδόθη τὸ ὑπὸ τὸν ἄνωτέρω τίτλον ἐγχειρίδιον περὶ τῶν λατρευτικῶν ἐθίμων τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Τὸ ὑλικὸν συνελέγη κυρίως ἐκ τοῦ βίου τῆς ὑπαίθρου, ἀγροτικοῦ καὶ ποιμενικοῦ, γνωστοῦ ὄντος ὅτι εἰς τὰς πόλεις τὰ ἔθιμα ἢ ἐξασθενοῦν, μεταβαλλόμενα εἰς ὅλως κενὸν περιεχομένου τύπον, ὡς τονίζει ἐν τῷ προλόγῳ ὁ συγγραφεύς, ἢ συμφύρονται πρὸς ξένα, ἢ ἐξαφανίζονται. (Τὸ αὐτὸ πιθανῶς λεκτέον σήμερον καὶ περὶ τοῦ ναυτικοῦ βίου. Αἰτία ἢ παρακμῆ τῶν παλαιότερων καὶ ἀπλουστέρων μορφῶν τῆς ναυτιλίας). Ἀντιθέτως ὁ ἀγροτικὸς καὶ ποιμενικὸς κόσμος, παρὰ τὴν προϊούσαν διεΐσδυσιν τῆς τεχνικῆς, ἢ ὁποῖα μοιραίως διαλύει τὸν ἐθιμικὸν πλοῦτον, διατηρεῖ ἀκόμη εἰς ἀπομεμονωμένας περιοχὰς πολλὰ πατροπαράδοτα καὶ ἐνίοτε ἀρχαῖα στοιχεῖα. Ὁ γράφων τὴν παροῦσαν βιβλιοκρισίαν ὀφείλει λόγῳ τῆς ιδιότητός του νὰ ἐπιμείνῃ κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐκπληκτικοῦ τούτου φαινομένου, τῆς ἐπιβιώσεως δηλαδὴ τῶν ἀρχαίων λατρειῶν εἰς τὴν νεωτέραν λαϊκὴν θρησκείαν.

Ἦδη μελετηταὶ τῆς προϊστορικῆς καὶ ἀρχαίας θρησκείας, ὡς ὁ Μ. Ρ. Nilsson κ. ἄ. λαμβάνουν ἰδιαιτέρως ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἀντικειμένου των τὴν λαϊκὴν λατρείαν τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Αὕτη, προερχομένη ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ μέσῳ αὐτῆς ἐκ τῆς ἀρχαίας, διαφωτίζει ὠρισμένας ἐκ τῶν ἀρχαίων θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων. Οὕτω π. χ. ὁ Ἄδης, ὡς ἀπεικονίζεται εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, δὲν θὰ ἦτο εὐκόλως νοητὸς διὰ τὸν σύγχρονον ἐρευνητὴν ἄνευ τῆς νεοελληνικῆς παραστάσεως τοῦ σκοτεινοῦ καὶ ἀμόρφου τόπου τῶν νεκρῶν, οἷος περιγράφεται εἰς τὰ δημοτικὰ ἄσματα ἢ τὸν «Ἀπόκοπον». (Προσθέτω ὅτι ὁ Nilsson καὶ εἰς τὸ περὶ προελληνικῆς θρησκείας μέγα ἔργον του, *The Minoan and Mycenaean Religion*, 1950, σ. 621, χρησιμοποιοεῖ τὰς περὶ Ἄδου νεοελληνικὰς ἀντιλήψεις διὰ τὴν μελέτην τοῦ ὁμηρικοῦ Ἄδου). Αἶ νύμφαι, αἶ ὑφαίνουσαι καὶ ἄδουσαι¹, ὡς π. χ. ἤδη παρ'

¹) Ἡ Κίρκη, ἄδουσα ὁμοίως καὶ ὑφαίνουσα (κ 221 ἐξ.), εἶναι νύμφη

Ἐν τῷ Ὀμήρῳ ἢ Καλυψὼ (Ὀδ. ε 61 - 2, πβ. ν 107), καθίστανται πολὺ περισσότερον οἰκεῖται, ἔαν ἀναλογισθῶμεν τὰς νύμφας τῶν βουνῶν μας, τὶς «νεράιδες», περὶ τῶν ὁποίων ἀνάλογα πιστεύουν οἱ νεώτεροι Ἕλληνας. (Αἱ Μοῦσαι ἀνήκουν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτήν). Ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη χρησιμότης τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Μέγα ὄχι μόνον διὰ τοὺς εἰδικῶς ἀσχολουμένους μὲ τὴν λαογραφίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ φιλόλογους. Βεβαίως πολλὰ ἐκ τῶν διατηρηθέντων παρ' ἡμῖν ἀρχαίων ἐθίμων εὐρίσκονται, ὡς τονίζει ὁ κ. Μέγας, καὶ εἰς ἄλλους Ἰνδοευρωπαϊκοὺς κυρίως λαούς· ἀλλὰ ταῦτα προσλαμβάνουν ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀπαντῶντα ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μέγα ἀρχεται μὲ λαμπρὰν εἰσαγωγὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίθεται συντόμως ἀλλὰ περιεκτικῶς τὸ φαινόμενον τῆς ἐπιβιώσεως τῶν ἀρχαίων λατρείων εἰς τὴν νεοελληνικὴν λαϊκὴν θρησκείαν. Ἀναπτύσσονται πρῶτον τὰ περὶ Ἄδου καὶ αἱ ἀντιστοιχίαι ἁγίων τινῶν πρὸς ἀρχαίους θεούς. Πρὸ ἡμῶν παρελαύνουν ἀκολουθῶντες οἱ «λάμιες», «στρίγγλες», «γιαλλοῦδες» ἢ «γελλοῦδες» («Γέλλω» λέγει ἡ Σαπφώ), αἱ «Μοῖραι», ὁ «Χάρος», αἱ «Γοργόνες». Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ πρώτη τῶν νυμφῶν «κυρὰ Κάλω», ἢ «Μεγάλῃ Κυρὰ» ἢ «Βασίλισσα τοῦ Βουνοῦ», ἢ ὁποία πιθανῶς εἶναι νεωτέρα ἐκπεσοῦσα μορφή Ὀρείας Μητρὸς καὶ Δεσποίνης. Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις παραθέσεως τραπέζης μετὰ γλυκῶν διὰ τὸν «οἰκουρὸν ὄφιν», τὸν «ἀγαθὸν δαίμονα», εἰς Λέρον. Ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἐθίμου εἰς νῆσον εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξία προσοχῆς. Πιθανῶς πρόκειται περὶ ἐπιβιώσεως λατρείας προελληνικῆς. Ὁ Evans (PM IV 149) ἐχαρακτήρισεν ἤδη ὠρισμένον τριποδικὸν σκεῦος ἐκ τῶν YM I οἰκιῶν Κνωσοῦ ὡς τραπέζας γευμάτων ὄφρων. Ἐγὼ εὔρον εἰς YM III οἰκίαν παρὰ τὸν Καίρατον τὰ λεγόμενα snake - tubes ἐν συνδυασμῶ πρὸς τράπεζαν λιθίνην (βλ. «Τὸ ἔργον τῆς Ἀρχ. Ἐταιρ.» 1955, σ. 105, εἰκ. 100). Ἐντύπωσιν προκαλεῖ ἡ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας διατήρησις τοῦ ἐθίμου τῶν αἱματηρῶν θυσιῶν εἰς βορείαν καὶ ἀνατολικὴν Θράκην, Καππαδοκίαν καὶ Μ. Ἀσίαν καὶ εἰς χώρας, ἔνθα ἐγκατεστάθησαν πρόσφυγες (Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν), ἐπίσης δὲ εἰς Ἡπειρον, Λέσβον κ.λ. Εἰς τινὰς περιπτώσεις ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ «θάλι» (ἢ «πρόθυσις» τῶν ἀρχαίων) λίθος τοποθετημένος πρὸ τῆς Ἁγίας Τραπέζης - βωμοῦ, μετὰ κοιλότητος διὰ τὴν εἰσροὴν τοῦ αἵματος. Ὁ λίθος ἐστεφανοῦτο, ἀνθὴ ἐρρίπτοντο ἐπὶ τοῦ θύματος. Δὲν εἶναι ἄγνωστοι καὶ αἱ θυσίαι ταύ-

μετὰ προσθέτων χαρακτηριστικῶν «ποτνίας θηρῶν». Περιβάλλεται ὑπὸ λεόντων καὶ λύκων. Τὴν ἐννοίαν αὐτὴν ἔχει καὶ ἡ μεταμόρφωσις τῶν ἑταίρων τοῦ Ὀδυσσεύς εἰς ἀγριοχοίρους.